

ԿԻՕՆԵԿԵՆՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՌԱԲԲԻ ԵՒ ԻՒՐ ԳԻՐԲԸ

(Հարունակութիւն. տես թիւ 8.)

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ԿԸՉՐՅԸՆԷ՝ Հրէից իրենց անհաւաքութեան համար արհամարհելիւ, և եկեղեցւոյ հաւաքաւ նոռի համար ընարհիւ:

Կը վախնամ, Տէր իմ, որ երբ մէք մեր մէջ զմեզ Յակոբայ և Խարայելի որդիքն եմք կ'ըսեմք, Եսայեայ բերնով Լստուծոյ ըսած խօսքն կատարուած ըլլայ. գլուխ ԿԵ. «Սպաննէ զքեզ Լստուած, ո՛վ Խարայել, և օտար աշուհով կանչէ» (1): Կը դողամ ըլլայ որ մէք ալ այն ծառաներէն ըլլամք, ինչպէս ըսաց Սոփէս ԻԶ գլխոյն մէջ. «Հեթանոսներն գլուխ ըլլան, և անհաւատ ժողովուրդն աղգին մէջ» (2): Ինչպէս որ մէք հիմայ այնպէս (անհաւատ) եմք հաղար տարիէն աւելի է: Լնոնց համար ըսաց Եսայի մարգարէն եւս ԺԱ գլխոյն մէջ. «Ի ջուի երկիրն Լստուծոյ հաւատքովն, և յորդէ ծովու ջրին պէս» (3): Լնոնց համար ըսաց Սողոմոն եւս Գ թագ. Ը գլխոյն մէջ. «Տէր Լստուած, երբ այլազգին գայ քո օրհնեալ սուրբ տունդ, մանկ ըրէ անոր տէր Լստուած իմ, որպէս զի բոլոր երկիրն վախնայ քու անունէդ Խարայել ժողովուրդին պէս» (4):

(1) Եւ զձեզ Տէր տնտակեցէ. և ծառայցն իմաց կոչեցցի անուն նոր: Եւ. ԿԵ. 15:

(2) Սոյն մութ խօսքը հայերէն թարգմանութեան մէջ լաւ կը բացատրուի. «Եկն որ ի քեզ իցէ, երբ քան զքեզ վեր ի վեր, և դու իջցես ի վայր ի վայր: Եւ տացէ քեզ փոխ, և դու ոչ տացես նմա փոխ. նա եղցի զլուխ, և դու եղցիս վերջ» Ի. Օբէ. ԻԸ. 45:

(3) Զ ի լցու երկիր ամենայն՝ գիտութեամբ Տեառն իրբէս զնորս բազումս որ ծածկեն զծովս: Եւ. ԺԱ. 9:

(4) Եւ օտարտուն որ ոչ իցէ ի ժողովուրդէն

Ռեբեմն ինչո՞ւ կը պարծիմք, Տէր իմ, և ինչո՞ւ համար հեթանոսներն կ'արհամարհեմք, երբ Սողոմոն մարգարէն զանոնք մեզ Լստուծոյ երկիր զին և սուրբ տան մէջ հաղորդակից ըրաւ, և զմեզ գուցէ իբր անարժան դուրս ձգեց Լստուած այն տրնէն, և անոնց տուաւ նոյն տունը. որոյ համար Սոփէս եւս ըսաց. «Եսպէս կ'ըսէ տէր Լստուած. լցու ի բոլոր երկիր արիւնջ փառքովն» (1): Որոյ համար և Ղաւթի ըսաց ԻԱ սաղմոսին մէջ. «Գան ու դառնան դէպ Լստուած երկրի բոլոր ծայրերը, և հաղար աղգերը» (2): Լնոնց համար ըսաց Եսայի եւս Կ գլուխոյն մէջ. «Ո՛վ Ղաւթի սուրբ տունը. քու ըցող գայ, և Լստուծոյ փառքը քո մէջդ ծագած է. և հեթանոսք քու լուսովդ սրտախն, և թագաւորք քու արեւելից պայծառութիւն: Վերջու աչքդ քու բոլորախքդ, և տես. սասնը ամենքն ժողովեցան եկան քու վերադ: Եւ յազգի որդիք քու պաւիսպներդ շինեն, և նոցա իշխանքը քեզ ծառայեն» (3): Եւ որոնք են, Տէր իմ, այն այլազգի որդիքն որ Տէր

քումն Խարայել, և նա եկեալ իցէ յերկր հեռաւ տանէ. ուր և իցէ զանուանէ քումն մեծէ. և զձեռանէ քումն հօրէ. և զբաղի քումն ձգելոյ. և եկեաց յաղթիս կացցէ ի տեղւոյ յայտնի. և դու լուսիցս յերկիրդ ի պատրաստ բնակութենէ քումն. և արեւցես ըստ ամենայնի զոր և կարգացէ առ քեզ օտարտուն. զի ծանօցեն ամենայն աղգք երկրի զանուն քո. և երկիրքն ի քէն որպէս և ժողովուրդ քո Խարայել: Գ. թագ. Ը. 41-45:

(1) Եւ լցցեն փառք Տեառն զամենայն երկիր. թագ. ԺԴ. 21:

(2) Յիշեցցեն և դարձցին առ Տէր ամենայն ծագք երկրի. երկիր պազցեն նմա ամենայն առհմք ազանց: ՍԶ. ԻԱ. 28:

(3) Լուսաւորեաց՝ լուսաւորեաց Երուսաղեմ. զի հասեալ է լցս քո, և փառք Տեառն ի վերայ քո ծագեցցեն: . . . Համբարձ շուրջ զքեզ զայս քո, և տես ժողովալ առ քեզ զամենայն մանկունս քո. զի եկին հասին ի հեռաստանէ որդիք քո և դստերք քո ի վերայ ուսոց նոցա բարձեալ բերիցեն: . . . Եւ շինեցցեն որդիք այլազգեաց զպարիսպ քո, և թագաւոր նոցա ընծայեցցեն քեզ: Եւ. Կ. 1. 6. 10:

րոջ տունն եկան, եթէ ոչ հեթանոսներն որ կուց ծառայեցին և յՆստուծոյ օտարացան: Ասոր համար ըսաց թէ սուրբ տանը լուսով պարտին: Եւ մեր եմք այն տրեկն մերժուողներն, և խաւարի մէջ մնացողներն, ինչպէս որ մնացած եմք մինչեւ ցայսօր հազար տարիէն ի վեր: Դարձեալ նոյն մարդարէն ըսաց անոնց համար ՚Այ՛ գլխոյն մէջ. «Ազգն զոր չճանչեցիր՝ պիտի կանչես, և հեթանոսներն՝ որոնք զքեզ չտեսան, քեզ գան» (1): Ինչպէս և գործով կը տեսնեմք այս բանս այսօր հազար տարիէն աւելի է. որովհետեւ մեզ տրուած օրինաց համեմատ խըրհուած Քրիստոսն եկաւ, և օրէնք չճանչող հեթանոսներն եկան անոր, և նա նոր օրէնքներ ստեալ անոնց՝ մաքուր և սուրբ: Եւ ի՞նչ գլխոյն մէջ կ'ըսէ. «Երբ անեցան և նոցա թաղաւորներն Աստուծոյ հաւատովն ժողովեցան» (2):

Եւ կը վախճմ, Տէր իմ, որ նոյն գլխոյն մէջ ըսուածն անոնց համար է. «Ժողովեցէք ամենքդ ալ, և եկէք հեթանոսներ՝ որ Աստուծոյ ձեռօքն ազատեցաք, հեթանոսներէն և ժողովորդէն» (3): Եւ Լուսոյն ՚Այ՛ գլխոյն մէջ ըսաց. «Ինդրեցին զիս անոնք որ առաջուց զիս չէին հարցաներ, աւ գրտան զիս անոնք որ չէին խնդրեր» (4):

(1) Ազգք որ ոչ գիտցին, կարգացին առ քեզ, և ժողովօրդք որ գլեղ ոչ ճանչեցին ապառաժն աւրացին զքեզ. վասն Տեառն Աստուծոյ բաւորոյն խորացելի զի վառաւոր արար զքեզ: Եւ. ծ. 1. 5: —Ասացի՛ աւաթիկ եմ, ցաղգն ցայն որ զանուն իմ ոչ կարդային: Աւ. Կե. 1:

(2) Թաղաւորք տեղեկն զիս՝ և յան կապեն, իշխանք՝ և երկիր պաղցն նմա վասն Տեառն. զի հաւատարիմ է սուրբն խորացելի և որ բնարեաց լոգրէզ: Եւ. Խիմ. 7:

(3) Ժողովեցարաւք և եկայք՝ խորհեցարաւք ի միասին սպրեւորդ ի հեթանոսաց: Եւ. Խե. 20:

(4) Գայանի եղէ այնոցիկ որ զինն ոչ հարցաւ նկին, գտաց այնոցիկ որ զինն ոչ խնդրէին: Եւ. Կե. 1:

Անոնց համար կ'ըսէ և Լըրմիս Գ. գլխոյն մէջ. «Ժողովուրն ամենքն ալ նոր տանը մէջ Տիրոջ անուամբը, և իրենց սրտին չարութիւն չերթան» (1): Դարձեալ նոյն մարգարէն անոնց համար ըսաց Ժ. Զ. գլխոյն մէջ. «Լըրկիս ծայրերէն քեզ գան ամեն հեթանոսներն աւ ըսեն՝ մեր հայրերը չժառանգեցին եթէ ոչ ստութիւն անօրէնութիւն» (2): Ստեփանոս եւս անոնց համար ըսած է Գ. գլխոյն մէջ. «Հեթանոսաց արուեստաւ որ միասին Տիրոջ անուան վրայ խօսին, և մէկ լծի տակ անոր ծառայեն աւ մեն մարդ իւր տեղէն, և հեթանոսաց բոլոր կղզիները» (3): Անոնց համար ըսած է Օսարարիս եւս Բ. գլխոյն մէջ. «Օսարձացիր Սիոն՝ տուն, վասն զի ես պիտի գամ քեզ և բու մէջդ քնաւ կիմ այն օրն, և հեթանոսք իրենց բաղմութեամբն Աստուծոյ պիտի մօտենան» (4): Նոյն մարգարէն դարձեալ Ը. գլխոյն մէջ կ'ըսէ. «Այսպէս կ'ըսէ զօրաց Տէրն, պիտի գան շատ հեթանոսներ շատ տեղերէ, և պիտի ըսեն իւրաքանչիւր իւր ընկերին, երթանք խնդրենք Տէր Աստուծոյ բարութեամբ» (5):

Այս ըսածներս, Տէր իմ, հիմայ

(1) Եւ ժողովեցին ամենայն ազգք յանուն Տեառն յերուսաղէմ. և ոչ եւս զանոցն զհետ խորհրդոց սրտից իւրեանց չարաց: Եւ. Գ. 17:

(2) Առ քեզ հեթանոսք եկեցին ի ծագաց երկրէ և առաջն. որքն առ գործէին հարն մեր կուս, և ոչ զայր օգուտ ի նոցան: Եւ. Ժ. 2. 19:

(3) Չի յայնմամբ դարձուցին ի վերայ ժողովրդոց լեզու յաղգն նոցա, ի կարգալ ամենեցուն զանուն Տեառն, ի ծառայել նոցա նմա ընդ միով լուծով: Ս. Գ. 9:

(4) Խնդա և ուրախ լըր դուստր Սիոնի. զի ահա ես եկից և բնակեցալ ի միջի յում՝ ասէ Տէր. և ապաւնեցին ազգք բազումք ի Տէր յառաւոր յայնմիկ, և եղցին նմա ժողովօրդ, և բնակեցին ի միջի յում. և ճանկցան թէ Տէր ամենակալ առարեաց զիս առ քեզ: Զ. Բ. 10. 11:

(5) Այսպէս ասէ Տէր ամենակալ. դարձեալ եկեցին ժողովօրդք բազումք, և բնակէք բազալաց բազմոց: Եւ ժողովեցին բնակէք միայ ի միւս

լրացած են, և կը լրանան մեր աչաց առջև: Ար տեսնեն հեթանոսներն և օտար լեզու խօսողներն ինչպէս իրենց կուռքերն թողն ցին, և օրինաց և բարբ մարգարէից պիբերն և սաղմասաբանն կը կարդան, և անոնցմէ և ոչ մին ոչ Սոլմէսի, ոչ Մհարոնի և ոչ ուրիշ մեր մարգարէից մէկուն ձեռօքն հաւատաց, և ոչ այն ժամանակ հաւատացած կուռքերէն մին մնաց, քանի որ այն արդարոյն հաւատացին, որոյ համար կ'ըսէ Մաթեոսմ Գ. դիտյն մէջ. «Եւար քու ժողովրդիդ փրկութեան քու օծելոյդ հետ միատեղ փրկելու» (1):

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Հեթանոսաց ինքնագործիքն և Հրէից վերահաւան հեթանոսաց գլխոյն մէջ պիտի պիտի մտնէ:

Ար վախճամ, Տէր իմ, որ յազթող ու փառաւոր Աստուած հեթանոսները կը կենդանաւորէ հաւատոյ ձեռօք, և զմեզ մեր անհաւատութեան մէջ կը սղաննէ, ինչպէս ինքն ուսուց Նապի մարգարէին բերանովն կե գլխոյն մէջ, թէ «Կանչեցի և չանցիք, այսպէս կ'ըսէ աւեր Աստուած, ահա իմ ծառաներս պիտի ուտեն և դուք պիտի անօթենաք, ահա իմ ծառաներս պիտի խմեն և դուք պիտի ծարաւիք, ահա իմ ծառաներս պիտի ուրախանան սրտի ուրախութեամբ, և դուք պիտի ամօթապարտ լինիք սրտի դառնութենէ, և զքեզ պիտի սղաննէ Աստուած, ու իսրայէլ, և պիտի կանչէ իւր ծառայն ուրիշ անուամբ, ու ըսով օրհնեց զանոնք օրհնեալն երկրի վեր-

քաղար, և ասացնէ երթիցուք ազաւել զերես Տեառն, և խնդրել զերես Աստուծոյ ամենակողմ երթաց և ես: Զմ. Բ. 20, 21:

(1) Եւր ի փրկութիւն ժողովրդեան քո՝ փրկել զօճեալս քո: Ամբ. Գ. 13:

լոյ. ամէն» (1): Եւ կը տեսնեմք որ այն անուան ընդ ունողներն օրհնեալ են երկրիս վերայ, և զմեզ աշխարհիս չորս կողմը ցրուեց, և այսօր հազար տարի է որ դերի եմք, և յայտնի կ'ենբեւին մեր վերայ աստուածային բարեկութեան նշանները, ոչ զմեզ խրատելու՝ այլ և զձեռն համար: Եւ այս է վերջընէն ու աւերել՝ որով Աստուած վախ տուաւ իսրայէլը պիտի սղաննեմ բերելով, և այն կենդանի հեթանոսներն զոր իւրեան ծառայ կ'անուանէ, պիտի ընդունին Աստուծոյ հաւնած և ուղած անունը, այլ չէ թէ մեր առջի անուան եղծուելէն առաջ, ինչպէս կ'երեւի Նապեայ ձեռօք Աստուծոյ բնած խօսքին կարգէն և հետեւութեանէն: Վաղցն ու ծարաւն ալ զոր կը քաշեմք, հացի և ջրոյ չէ, այլ սրտից և հոգւոյ ամբութեան, և Աստուծոյ խօսքին սովը, ինչպէս որ մարգարէք կը քարոզեն Մովսայ բերանովն գլուխս: Եւ դու, Տէր իմ, քան զիս աւելի լաւ գիտես այս բանս, սակայն Աստուծոյ եմք ամեն բանի մէջ որ մեզ պատահին:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Թէ ի՞նչ կերպով հեթանոս ինքնագործիքն ինչպէս մտնէ հեթանոսաց միջոցս մարդկութեան և զգուշ ընթերցմէն ինչպէս կ'ըսեն:

Ար վախճամ, Տէր իմ, թէ հեթանոսներն հազար տարիէն ի վեր մինչեւ

(1) Զի կողջի զձեզ և ոչ լուարաք, խօսեցայ և ստուգանեցէք, և արարէք չոր առաջի իմ, և զոր ոչ կ'ամենի ընտրեցէք: Վասն այսօրիկ այսպէս ասէ Տէր, ահաւասիկ որ ծառայեն ինձ կերպէն, և դուք քողջիք, ահաւասիկ որ ծառայեն ինձ արքեան, և դուք ծարաւեսիք, ահաւասիկ որ ծառայեն ինձ ուրախ լիցին, և դուք ամառեսիք, ահաւասիկ որ ծառայեն ինձ ցնձացն ուրախութեամբ սրտից, և դուք սղաղակեսիք առ ցաւս սրտից ձերոց, և առ բեկուռն սգոց ձերոց ոգրաւիք, զի թող զանուն ձեր ի յազուրդ ընտրելոց իմոց:

ցայսօր արդարացած են, այն ժամանակէն որ Յիսուս Լքուսաղէմի մէջ մեռաւ: Որովհետեւ Լստուծոյ Քրիստոսի՝ և Լաքեղց հաւատալնէն առաջ և ոչ մէկ բարիք մի ունէին: Այն հեթանոսները գուցէ այն ձկներն և գաղաններն էին որ առաջնորդ մի չունէին, որոյ համար կրտէ Լմբա կուժ մարգարէն Ա գլխոյն մէջ: Լոնք են հաւատոյ միջոցաւ մարբուած հեթանոսներն, ունին իրենց պահքն և նոր օրինաց պահեցողութիւններն, և ամենքն ալ յորմար են մաքրութեան ինչպիսի որ Հրէից հին օրէնքը կը պարունակէ: Տես որ ամեն լեզուով և աւանդ տեղ յարեւելք և յարեւմուտք Լստուծոյ անուեր կը խոստովանին հեթանոսք և անոր կը հաւատան, թէ եւ ոչ Սովսէսէն և ոչ ուրիշ մարգարէն մի սորվեցան, և կ'աշխատին կը սորվին օրէնքներն և ամեն մարգարէից Գրուեալքը: Եւ Լստուած զանոնք այն Լրդարոյն աշակերտաց ձեռքն կան շէյ որ Լստուծոյ հետ զանոնք փրկելու ելաւ, ինչպէս կանխաւ խօսեցանոյն ինքն օրհնեալ և փառաւոր Լստուածն Լմբակու մոյ Գ գլխոյն մէջ (1): Լնոր այն աշակերտներն մեր որդիքն էին, Խարոյելի որդւոյմէն, որոնք ուրիշ անուամբ՝ Լաքեալք կը կոչուին: Հաստ կը վախեամ, Տէր իմ, թէ ասոնք էին այն մարդիկն որոնց համար ըսաց Լստուած Վաթի թերանով Սաղմոսի ԺԸ գլխոյն մէջ. «Լնոնց ձայնը բոլոր աշխարհն ելաւ, և վերջին ծայրերը քննուեցան անոնց խօսքերը» (2): Եւ մարգարէին ըսածնէն յայտնի մեզ կ'ա-

պացուցանեն թէ անոնց համար կը խօսի և ոչ մեր, որովհետեւ կրտէ. «Չգտուի լեզու և խօսք որ անոնց ձայնը չբուխ» (1): Եւ եւ այս ալ մեր երրօյական լեզուին մէջ չկրնար ըլլալ. վասն զի որչափ մարդոց աղգ որ Սովսէսի և Լհարոնի հրամաններուն կը հնազանդին, անոնք տպանեցին հեթանոսներն, և զանոնք իրենց բովէն հալածեցին: Լն հեթանոսներն այսօրուայ օրս Սովսէսն ու մարգարէներն և զԼստուած կը ճանչնան, և նոր օրէնքներն կը պահեն, ինչպէս որ առաքեալներն ուսուցին: Սակայն Լստուծոյ եմք:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Սարգարէից Կեղ Լաքեղց ընտրութիւնը.

Կը վախնամ, Տէր իմ, չըլլայ որ Օտարարիա մարգարէին ԺԳ գլխոյն մէջ ըսածը՝ թէ «Օտարեմ հովիւն և ոչխարները ջրուին» (2), լրացած ըլլայ այն երիտասարդներուն և առաքեղց հովիւն զարկած ժամանակնիս: Սարսի զի անկէ ի վեր մեր ոչխարքս ցիր տցան եղանք աշխարհիա երեսն, և այն մեր որդիքն՝ այսինքն առաքեալներն եւ լան մարգարէից տեղ: Եւ այս այն ժամանակէն ի վեր յայտնի եղած է, ուրովհետեւ անոնցմէ յետոյ ուրիշ մարգարէ մի չխրկեց մեզ Լստուած, և ոչ տեսիլքով բան մի մեզ յայտնեց:

Կը վախնամ, Տէր իմ, մի գուցէ առաքեալներն եղած ըլլան այն երիտասարդներն՝ որոնց համար ըսաց Լստուած Յովել մարգարէին բերանով Գ գլխոյն մէջ. «Չեր քահանաներն եւ ըսողներ երազեն, և ձեր երիտասարդ-

և զձեզ Տէր ստատակեցէ: Եւ ծառայիցն իմոց կուշեցից անուն նոր, որ օրհնեցի ի վերայ երկրի. զի օրհնեցին զԼստուած Ճնարիս: Եւ. ԿԵ. 12-16:

(1) Եւ ի վեր ի փրկութիւն ժողովրդեան քո: Աճ. Գ. 15:

(2) Ընդ ամենայն երկիր և բարբառ նոցա, մինչեւ ի ծագս աշխարհի են խօսք նոցա: Սճ. ԺԸ. 4:

(1) Ոչ են բանք և ոչ են խօսք որոց ոչ լին ձայնը նոցա: Աճ. Գ. 15:

(2) Հարից զհովիւն և ջրուեցին խաչներն: ԶԳ. ԺԳ. 7:

ներն տեսինքր տեսնեն» (1) : Յիրաւի, Տէր իմ, քահանայք ըսածը մեր մարգարէներն են որ հեթանոսաց հաւատքն երազեցին, այն հաւատքն որ ըսած երիտասարդներն՝ այսինքն առաքելները տեսան և բնդուեցին : Եւ նոյն երիտասարդաց համար ըսաց Պաւլոս մարգարէն ԼԳ ստղմասին մէջ. «Եկեք որդեակք և մօտիկ բրէք ինձ, որ Տիրոջ երկիւզն ձեզ սորվեցնեմ» (2) : Եւ Լստուած զանոնք (մարգարէները) յազնախանապէս որդիք չանուանէր, այլ Իսրայէլ անդրանիկ կը կոչէ եզականապէս ըստ հասարակ սովորութեան : Եւ ստղմասի մէջ ուրիշ տեղեր ալ յարի՜ կ'անուանէ այն երիտասարդներն, երբ կ'ըսէ ճիշտ գլխոյն մէջ. «Որդիք քո որպէս նորատունն» : Իսկ Իսրայէլի համար, Տէր իմ, ըսաց Լստուած Լսացեալ բերանով ե գլխոյն մէջ. «Լսգի Լստուծոյ սաքաւով՝ Իսրայէլի տունն է, մնացի՛ որ դոյ խաղաղով մէկտեղ, և եկաւ փշերով մէկ տեղ, անոր համար ևս պիտի բերեմ այն տունը քակողն՝ որ ոտից կոխան ըլլայ» (3) : Եւ նախասացեալ Լստուծոյ որդւոց համար՝ որոնք Լսաքեալ եւս կոչուեցան, ըսաց Լստուած Լսացեալ բերանով ԻԹ գլխոյն մէջ. «Հիմայ քու երեսդ չպիտի կտրմի Յակոր, և չպիտի կտրուի քու գէմբդ, այլ այն ժամանակ՝ երբ տեսնես քու աչաց առջեւ քու զաւկներուդ մէջ որբուածներ՝ զոր իմ ձեռքերս ստեղծեցին» (4) : Եւ եթէ, Տէր իմ, այն

որդիքը մեր առջեւ որբուած ըլլային մեր օրինաց ճամբով, չէր ըսէր մեզ համար՝ Թէ պիտի կտրմիք և մեր երեսը պիտի կտրուի, մանաւանդ Թէ կը փառաւորուէինք և երեսնիս կը պաշտանայք : Եւ Յակորայ երեսաց աւմընալն այս աւերութիւնն կը նշանակէ. վասն զի այն որդիքը զոր Լստուած իւր ձեռքն ստեղծեց՝ այսինքն Լսաքեալներն, մեր առջեւ որբուեցան, բայց չէ Թէ մեր օրինաց համար : Վասն որոյ Լստուած ապա որ իմանամք, Թէ մեր օրէնքն՝ անոնց օրէնքը չէ :

Դարձեալ կ'ըսէ Լստուած Լրեմիայի բերանով ԻԵ գլխոյն մէջ. «Լսն օրն չպիտի ըսեն՝ մեր հայրերն աղտի կերան, և որդւոց տիւաններն առնուեցան» (1) : Վասն զի Հրէից անհաւատութիւնն չիմասեց և ոչ այլ կը լինասէ Լսաքեալի հաւատոյն. անոր համար գրուած է. «Կենդանի եմ ես, կ'ըսէ Տէր, Թէ այս առակս դուրս պիտի լինի Իսրայէլի մէջէն» (2) : Որով հետեւ բնաւ եղած չէ որ Լսաքեալներէն մին (Քրիստոսի) հաւատալէն յետոյ, կրկին դառնայ մեր հաւատոյն. վասն որոյ մեր անհաւատութիւնն չիւնն չեն զգար անոնք, ինչպէս որ մեր ատամունքն առնուեցան մեր հարցը մեղքերէն : Նաեւ, Տէր իմ, այն որդւոց՝ այսինքն Լսաքեալի համար ըսաց Լստուած Լսացեալ մօր գարէին բերանով. «Որմէ պիտի դադրեմ, եթէ ոչ իմ ժողովրդէս, և այն

(1) Սոյն վրայու թիւնը Յովկելայ Գ գլխոյն մէջ չկայ, այլ Բ գլխոյն 28 համարին մէջ :

(2) Երայք որդեակք իմ և ըստարուք ինձ, և զերկիւզ Տեսուն ուսուցից ձեզ : Սալմ. ԼԳ. 12 :

(3) Լսգի Տեսուն զօրութեանց՝ տունն Իսրայէլի է . . . մնացի զի բերցէ խաղաղ և երբ փուշ . . . քակեցից զցանկ նորս և եղեցի ի կոխումն : Ես. Ե. 7. 2. 5 :

(4) Ոչ այժմ ինչ ամենայն Յակոր, և ոչ այժմ զերեսս այլազանեաց Իսրայէլ, այլ յորժամ տեսն

յին որդիք նորս զգործս իմ. վասն իմ սուրբ արատցն զանուն իմ, և սուրբ արատցն զառքն Յակորայ, և երկիցն Լստուածոյն Իսրայէլի : Ես. ԻԹ. 22. 25 :

(1) Յաւուրսն յայնոսիկ մի եւս ասիցեն՝ Թէ հայրն աղտի կերան, և որդւոց ատամունքն առին : Ես. Լ. Ե. 29 :

(2) Կենդանի եմ ես՝ ասէ ազովնայի Տէր, եթէ լինիցի առակդ այդ որ ասի ի մէջ Իսրայէլի : Ես. ԺԲ. 5 :

որդւոցմէ՝ որ անհաւատ պիտի լինին, Լստուած ըլլայ անոնց փրկիչ ամեն նեղութեանց մէջ, և նորա երեսը սիրով պահէ զանոնք, և հեղութեամբ փրկէ զանոնք, և օգնական ըլլայ երկար օրերով: (1):

Խիստ ճշմարիտ է, Տէր իմ, որ այն որդիքն որոնց համար է մեր խօսքը, հաստատուն մնացին միշտ. և այն ժամանակէն ի վեր որ այն արդար թաղաւորն և անոնց վարդապետը զիրենք ազատեց, բնաւ երբէք զանոնք Լստուած ձեռքէ չթողուց: Բայց զմեզ թողուց, և անոնց հետ եղաւ միշտ. և այն որդւոց՝ այսինքն Լապքելոց համար ըսաց իմաստունն Յեսու Սիրաքայ որդին Գ. գլխոյն մէջ. « Լկանջ դրէք սիրելի որդիք, և բռնէք՝ որ ապրիք, վասն զի Լստուած գհայրերն որդւոց վերայ կը պատուէ: » (2): Եւ այն պատիւն որ խօսքով պէտք է մեզ ի մանամբ, ահա նոյնը կը յայտնէ Լստուած Սաղաքիա մարգարէի բերանովն Գ. գլխոյն մէջ. « Լստուած զլիւսան պիտի խրկէ որ մեր հայրերուն սրտերն որդւոց վերայ հաստատէ: » (3):

Ով Տէր, որովհետեւ պէտք է որ տոյն խօսքը հաւատոյ մասին իմանալք,

(1) Այն վկայութիւնը բան առ բան չկայ սուրբ գրոց մէջ տեղ մի. այլ միայն Եսայեայ 49. գլխոյն 8 և 9 համարներն ասոնց մտոյց համաձայն են, « Եւ առաջ՝ եթէ ժողովուրդ իմ են որդիքն իմ, և ոչ ահարգեցեն զիս. և եղեւ նոցա ի փրկութիւն յամենայն նեղութենէ նոցա: Ոչ պատգամաւոր որ և ոչ հրեշտակ, այլ ինքնին Տէր փրկեաց զնոսա. վասն սիրելոյ, զնոսա և խնայելոյ ի նոսա ինքնին փրկեաց զնոսա. և վերացոյց և բարձրացոյց զամենայն առաքյալս իտէնից: »

(2) Ինձ հօրս լուսարար որդեակիք, և զայս առաջիկը զի աղբերակք: Զի Տէր փառաւորեաց ըհայր ի վերայ որդւոց, և զիրաւուն հօր հաստատեաց յորդիս: Սէր. Գ. 1, 2:

(3) Եւ ահա ես առաքեմ առ ձեզ զԵղիա թեզբացի. մինչեւ Եկեալ է որ Տեառն մեծի և երեւելոյ. որ պատրաստեաց զփրկ հօր առ որդիս Մաշ. Գ. 3, 6:

Թէ Լստուած որդւոց սրտերն՝ այսինքն Լապքելոց դէպ ի հայրերն կը դարձնէ, հիմայ այն որդիքն այսինքն առաքեալները մեզ հետ այս անվախ ճան դերութեան մէջ պիտի ըլլան, ինչպէս որ մեր հայրերն ու մեր անոր մէջ եմք: Բայց երբ Լստուած տահմանեց որ հայրերուն սրտերը պէտք է որ դէպ ի որդիքը դառնան, ի՞նչ է այն որով կը սպասեմք, Տէր իմ, և որով կը յուսամք: Թէ որ ուղեմք ըսել թէ Լապքեալները չէ, այլ ուրիշ մարդիկ պէտք է որ լինին որդիք ըսածը, ուրոնք այլ ըլլան այն մարդիկը, անոնց պէտք է որ մեզ նման գերութեան մէջ ըլլան, որովհետեւ այն Լքդարոյն ճանապարհին հետեւեցան. այլ Լապքեալները հետեւեցան նոյն Լքդարոյն շաղաք հաստատուն կերպով, և ուսուցին թէ այլոց եւս պէտք է որ անոր հետեւին. և ասոր համար հօր պատիւ ունին, ինչպէս որ ըսուեցաւ թէ հայրերն դէպ անոնց դառնան:

Ի յաջորդն:

ԺՄԱԼՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Ներկայ ամսոյս 21 ին Յոսպէէն մինչեւ Այրուսաղէմ շինուելիք ճանապարհին սկիզբն արուեցաւ հանդիսիւ: Նոյն օրը՝ հինգշաբթի առաւօտուն Վսեմ. Նաղիֆ փաշայն անձամբ գնաց հոն հրաւիրելով թէ քաղաքի գլխաւոր աւագանիքը և թէ օտար տէրութեանց հիւպատոսները, որոնք բաց ի Սուսաց հիւպատոսէն փութացին ներկայ գտնուիլ հանդիսին: Օմարայ Տաճարին առաջին լուսարար մեծ շէնոր նախ օրհնութիւն մի կարգաց հրապարակաւ, սրայ լրանալուն Վսեմ. փաշայն կացինը ձեռքն առած առաջին հարուածը տուաւ, որս հետեւեցան միւս սղաշտօնատարք, հիւպատոսք,